

TÜRK

2025, Yıl/Year: 13, Sayı/Issue: 42, ISSN: 2147-8872

TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi

TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / *Date of Received*: 06.09.2024

Kabul Tarihi / *Date of Accepted*: 04.10.2024

Sayfa / *Page*: 212-223

Research Article / Araştırma Makalesi

Yazar / *Writer*:

Gizem Dağ

Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve
Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans

gizemdag1357@gmail.com

GABİT MÜSİREPOV'UN “YASSI BURUN” HİKÂYESİNDE KULLANILAN MEKÂNLAR HAKKINDA BİR ANALİZ

Öz

Mekân; eserlerdeki temel yapıyı oluşturan olay örgüsü incelemelerinde alt başlık olarak ele alınır ve vakanın geçtiği yer olarak karşımıza çıkar. Ancak hikâyelerde kullanılan mekânlar sadece kurgusal yapı unsuru olarak görülmemelidir. Metinlerde kullanılan mekânları incelediğimizde bu mekânların çeşitli işlevler üstlendiğini görmek mümkündür. Mekânlar, bir hikâyede sadece fiziki bir çerçeve çizmenin dışında karakterlerin iç dünyalarını ve olayların gelişimini şekillendirirken de kullanılır. Genel olarak baktığımızda ise hikâyede mekân; olayın gerçekleştiği çevreye karakterin bakışını geniş açılardan yansıtan, olayın akışını olumlu veya olumsuz etkileyen, yönlendiren, yol gösteren ve sembolik bir değer taşıyan yer olarak karşımıza çıkar.

İnsan-çevre ilişkilerinin bir yansıması olarak görülen mekânları anlamlandırabilmek için çok boyutlu bir değerlendirme yapmak gerekir. Bu çalışmada ise Kazak Edebiyatı yazarlarından Gabit Müsirepov'un “Yassı Burun” hikâyesinde tespit edilen mekânlar; simgesel, çevresel, geniş ve destekleyen mekânlar alt başlıklarıyla ele alınacaktır. Çalışmada kullanılan mekânların yazarda ifade ettiği değerler, yazarın okurda yaratmak istediği algı, eserde aidiyet duygusunun bir yansıması olarak kullanılan mekânlar, karakterlerde özgürlüğün, sahiplenmenin ve kendilemenin dışı vurumu olarak görülen mekânlara dair değerlendirme ve sınıflandırılmaya gidilmiştir. Ayrıca yazarın

eserde yer alan mekânları seçme nedenleri değinilmiş ve son olarak mekân-kimlik etkileşimi bağlamında bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Dünyası Edebiyatı, Kazak Edebiyatı, Gabit Müsirepov, Yassı Burun, Mekân-kimlik.

ANALYSIS OF THE SPACES USED IN GABIT MUSIREPOV'S "YASSI BURUN"

Abstract

Space is often considered a fundamental element in narrative structures and is typically examined as a backdrop for events in literary works. However, spaces in stories should not merely be seen as structural components of the narrative. A closer examination reveals that the spaces used in texts serve various functions beyond just providing a physical setting. In a narrative, spaces contribute to shaping characters' inner worlds and the development of events. Generally, space in a story reflects the environment where the events take place, influencing the flow of the narrative in both positive and negative ways, guiding and providing symbolic value.

To understand spaces as reflections of human-environment relationships, a multidimensional assessment is necessary. This study will analyze the spaces identified in Gabit Musirepov's "Yassi Burn," a work of Kazakh literature, under the categories of symbolic, environmental, expansive, and supportive spaces. The study will evaluate the values expressed by these spaces in the author's work, the perception the author aims to create in the reader, the representation of belonging through the spaces used, and how these spaces reflect freedom, ownership, and self-expression in the characters. Additionally, the reasons behind the author's selection of spaces will be discussed, and a final evaluation will be made in the context of space-identity interaction.

Keywords: Turkish World Literature, Kazakh Literature, Gabit Musirepov, Yassi Burn, Space-Identity.

Giriş

Bir roman, şiir veya hikâyede mekândan bağımsız bir olay örgüsü genellikle karşımıza çıkmaz. Bazı eserlerdeki olaylar mekândan ayrı olarak düşünülse de en azından belirsiz bir mekâna sahiptirler. Bir eserde verilen coğrafya ile kullanılan mekânın çeşitli işlevleri vardır (Narlı, 2002: 98). Bu iki disiplin arasındaki alışveriş hikâyenin daha gerçekçi bir zemine oturmasını sağlar. Mekân ve coğrafya arasındaki ilişkiye yöneldiğimizde ise kavramların anlamları ve işlevlerine değinmek gerekir. Adını eski Yunancada “geo-yer; graphien-yazmak” kelimelerinden alan ve “yerin tasviri/yazımı” anlamına gelen geographie/coğrafya, uzun süre “arzin veya yerin tasviri” olarak kabul edilmiştir. (Aslan Cobutoğlu, 2014: 23) Genellikle mekân-insan-çevre etkileşimini inceleyen coğrafya, tarihsel süreç içerisinde “yerin resminin sanatı” (Kefeli, 2009: 425), “yeryüzünü anlatan yazı” (S. Maqbul, 1993: 50) gibi anlamlar üstlenmiştir. Bu söylemlerden hareketle baktığımızda “yerin tasvirini yazmak”

eylemi, edebiyat ile coğrafya arasındaki bağı kurmamızı sağlayan bir köprü vazifesi görmektedir. “Yerin tasviri” tanımı edebiyatta yerini eserde yaşanan olaylar arası geçişlerde realitenin ya da kurgusallığın devamı için süreklilik arz eden ve içerisindeki karakterlerin içsel dünyalarını yansıtan mekân olgusuna bırakır. Zira bir yazar eserde mekân oluşumundan bahsederken coğrafyada yer alan fiziki oluşumlar ve doğal unsurlara yer verir. Mekânlar ise bu unsurların eserde kişiler ve olaylar üzerindeki yansımalarını aktarır. Örneğin; eserde kullanılan yüksek ve engebeli dağlar karakterin önüne çıkacak olan engelleri simgeleyebilir ya da sonsuz ufuk çizgisinin kesişiminde yer alan bir okyanus karakterde bilinmeye duyulan isteği çağrıştırabilir. Bu ikili arasındaki besleyicilik okurun mekân algısı ve hikâyenin içinde kalma tutkusunu şekillendirir.

Genellikle eserlerde kullanılan mekânların karakterlerin içinde bulunduğu çevreye bakış açısı ve psikolojik, sosyolojik, kültürel, ekonomik, dini vb. durumları hakkında okurun çıkarımında bulunmasını sağlayan bir araç olarak da kullanıldığı görülür. Bu bağlamda değişen/dönüşen mekânların insanlar üstündeki etkilerini de incelemek gerekir. Böyle mekânlar olayların akışını olumlu veya olumsuz bir biçimde etkileyebilir. Karakteri çıkmaza sürükleyen bir mekânın eserdeki varlığı onu olumsuz yönde yönlendirirken, olayları çözüme ulaştırma konusunda yol gösteren bir mekân ise karakteri olumlu yönde etkileyecektir. Mekânın işlevsel olarak metne yansımaları bu noktada karşımıza çıkar.

Mekânın sembolik bir değeri de olabilir. Hatta mekânın bir özne kadar yönlendirici, yol gösterici olduğu romanlar da vardır (Narlı, 2002: 99). Dünya edebiyatında George Orwell’in 1984 romanında yer alan “gözetleme kulesi”, J.K. Rowling’in *Harry Potter* serisinde kullanılan “karanlık orman”, F. Scott Fitzgerald’ın *Büyük Gatsby* romanındaki “Gatsby’nin malikânesi” sembolik değer taşıyan mekânlara yer verir. Halit Ziya Uşaklıgil’in *Aşk-ı Memnu*’unda “yalı”nın, Mehmet Rauf’un *Eylül*’ünde “konak”ın, Halide Edip Adıvar’ın *Sinekli Bakkal*’ında “mahalle”nin, Tanpınar’ın *Huzur*’unda “İstanbul”un, eserlere kazandırdıkları anlam bu tezin Türk edebiyatındaki örneklerini ortaya koyan bir nitelik gösterir. Ayrıca Cengiz Aytmatov’un *Gün Olur Asra Bedel* romanındaki “uzay üssü”, Elçin Efendioğlu’nun *Ölüm Hükmü*’nde geçen “Tilki Geldi Kabristanlığı” simgesel mekân bağlamında Türk Dünyası edebiyatında önemli bir yer edinir.

Türk edebiyatını bütünüyle ortaya koyabilmek için Türk Dünyası Edebiyatlarını da ele almak gerekir. Birden fazla sahada dünyanın dört bir yanına savrulan Türk halklarının verdiği ürünlerle, Türk edebiyatı geniş bir coğrafyada filizlenmiş ve kök salmıştır. Bu anlamda Kazak, Kırım-Tatar, Özbek, Azerbaycan vb. edebiyatlarda halkın maruz kaldığı zulüm ve eziyetlere rağmen yazarlar durmamış ve birçok eser yazılmıştır. Şüphesiz edebiyat onlar için önemli bir aracı görevini üstlenmiştir.

Türk Dünyası roman, hikâye ve şiirlerinde ön plana çıkan birçok yazar vardır. Cengiz Aytmatov, Cengiz Dağcı, Sevinç Çokum, İsmail Gaspıralı, Süleyman Çolpan, Samed Vurgun, Şehriyar, Bahtiyar Vahapzade, Erkin Vahidov bu yazarlara örnek gösterilebilir. Bu yazarlar zaman zaman eserlerinde rejim baskısı yüzünden örtülü anlatıma başvurmuşlardır. Yazarlar, sembollere ve simgelere dayanan bir anlatıma yer vererek halk ile etkileşim kurmaya çalışmış ve kurmaca dünyada yaşanılıyormuş gösterilen olayları bu semboller aracılığıyla aktarmak zorunda kalmışlardır. Özellikle roman ve hikâyelerde yer alan metin unsurlarını değerlendirdiğimizde yazarın zaman, mekân ve karakterlerde vermek istediği birçok iletiyi metindeki imajlar dünyasına gizlendiği görülebilir. Bu baskı altında yazarlar, yazdıkları karakterler ve mekânlarda seçici ve yansıtıcı davranmak gerektiğinin bilincindedirler. Zira olası bir başkaldırının yazarlar için sonuçları ağırdır.

Çalışmamızda Kazak Edebiyatı yazarlarından Gabit Müsirepov’un “*Yassı Burun*” hikâyesinde yer alan mekânlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Tespit edilen mekânlarda; simgesel, çevresel, geniş ve destekleyen mekân alt başlıklarıyla bir sınıflandırılmaya gidilmiştir. Bu bağlamda eserdeki mekânlar

hakkında bir değerlendirmeye gitmeden önce bir bütünlük sağlaması açısından önce Gabit Müsirepov'un hayatı, edebi kişiliği, eserleri ve sonra "Yassı Burun" hikâyesine değinilecektir.

Gabit Müsirepov

Gabit Müsirepov, 22 Mart 1902'de Kuzey Kazakistan vilayeti, Cambıl nahiyesi, Canacol köyünde doğdu. Köyünde okuma yazma öğrendikten sonra, 1916 yılında 2 sınıflık Rus okulunda 1 yıl, bir başka Rus okulunda 4 yıl tahsil gördü. 1921'de bu okulu bitirdi. 1923'te Orunbor Emekçiler Fakültesi'ne girdi ve 1926'da mezun oldu. Ombı'daki Ziraat Enstitüsü'nde 1 yıl okudu. 1927-1928'de Burabay Meslek Yüksek Okulu'nda ders verdi. On yıl kadar basın yayın alanında çalıştı. Sovyet Parti kurumlarında önemli işler yaparak, şimdiki Kazakistan süreli yayınlar müdürlüğü, Kazak Edebiyatı, Sosyalist Kazakistan gazetelerinin redaktörlüğü, Komünist Partisi'nin Kazakistan Şubesi Başkanlığı ve Sanat İşleri Dairesi Başkanlığı görevlerinde bulundu.

Edebiyata olan hevesi İşçiler Fakültesi'nde iken başladı. İlk eserlerini yine burada okurken yazdı. O sıralarda Saken Seyfullin ile tanıştı ve ondan çok etkilendi. İlk eserlerinden biri, *Tulağan Tolkında* (Coşan Dalga Üzerinde) (1927) hikâyesi edebiyat çevresinde hemen fark edildi. Kazakistan'da cereyan eden tarihi değişikliklerin içinde bulunarak, bu değişiklikleri eserlerine konu yaptı. Abay gibi Batı ve Rus klasiklerinin sanat tecrübesini, üslubunu araştırdı. Proleter edebiyatın kurucusu olan A. M. Gorki, Müsirepov'u özellikle çok etkiledi. Bu büyük yazarın romantik havası, anneler hakkındaki eserleri Müsirepov'un üzerinde etki yaptı.

1930'un başında Müsirepov dram sanatı sahasında eserler yazmaya başladı. 1934'te ilk piyesi olan *Kız Cibek*'i yazdı. *Sivil Savaş* (1918-1921) gazisi Amangeldi hakkında uzun röportaj, daha sonra da dokuz bölümden oluşan büyük bir piyes yazdı. (1934) *Kozı Körpeş Bayan Suluv* trajedisi (1939) Müsirepov'un sanatının en verimli dönemini başlatan eseridir. Yazarın *Kazak Soldatı* romanı Kazak Sovyet edebiyatını dünyaya tanıtan eserlerinden biridir. *Oyangan Ülke* adlı tarihi romanı Kazak halkının geçmiş günlerini tasvir eden bir eserdir.

SSCB Yüksek Şurası ve Kazak SSC Yüksek Şurası'nın milletvekili oldu. 1974-75 yıllarında Kazak SSC'nin Yüksek Şurası'nın Başkanı, 3 defa Lenin, Oktaybır Revolutsiyası nişanı, 2 defa "Kızıl Tuv" nişanı ile taltif edildi. Kazak Sovyet edebiyatının kurucularından biri olan yazar 31 Aralık 1985'de Almatı'da öldü (Kolcu, 2012: 171).

Yassı Burun Hikâyesi Özeti

Kolhoz başkanı Saden alışlagelmiş düzenin dışına çıkar ve erkek deve Sarı Atan'ın üzerinde iki adet domuzu köye getirir. Köylü ise bu duruma oldukça şaşırır. Domuzlara kimse sıcak bakmaz ve dokunmak istemez. Saden'in yeğeni olan Alen'in karısı Mariya'dır. Bir tek o domuzlara bakmak istediğini söyler. Köylü olanları ilk başta ne kadar eleştirse de tutulan bir çoban sayesinde domuzların sayısı kısa sürede artar. Artık köylü de domuzların varlığına alışır. Neredeyse bir yıl içinde "Yeni Yol" kolhozunun domuzlarının sayısı 30'u geçer. Sarı Atan ise tüm bu olanlar karşısında tüm kibriyle pervasızca geviş getirir.

Yazarın Mekân Seçimini Yönlendiren Faktörler

Yazarın eserlerinde kullanılan mekânlar sembolik anlamlar içermektedir. Yazarın hayat coğrafyası ile eserde kullandığı coğrafi mekânlar incelendiğinde rejim baskısının hissedildiği geniş mekân olan Kolhozlardan dar mekân olan evlere kadar uzanan yerlerle karşılaşılır. Gabit Müsirepov'un ilk eserlerinden olan "*Tulağan Tolkında*" hikâyesi, "*Sivil Savaşı*" piyesi ve "*Kazak Soldatı*" romanının Kazakistan'da cereyan eden tarihi olayları ve rejime dayalı değişiklikleri içinde barındırdığı ve bu değişiklikleri eserlerine konu edindiğini gösterir. Yazar Kazak halkının geçmiş günlerini tasvir ederken sembolik anlam ifade eden mekânlardan sıkça faydalanmıştır. Yazar için

mekân hikâyede anlatmak istediklerine okuru yönlendiren bir araçtır. Mekân-insan ilişkilerinin birer yansıması olan yerlerde ise yazarın hayatından izler görmek mümkündür. Müsirepov'un mekânlardaki yönlendirici ve besleyici unsur olarak kadınları kullanması da önemli bir ayrıntıdır. Kadının mekânlar ve olaylar üzerindeki besleyiciliğinin Müsirepov'a Rus edebiyatı yazarlarından kalan bir iz olarak görebiliriz.

Müsirepov'un eserlerinde kullandığı mekân seçimlerini etkileyen faktörler arasında ön plana çıkan neden olarak Kazak Türk halkları üstünde uygulanan Sovyet Rejimi baskısı görülebilir. Zira dönemin lideri Stalin'in Kazak halkı ve aydınlarına uyguladığı kanlı Ruslaştırma politikası Kazak edebiyatı eserlerine sıkça yansımıştır. Stalin, halkın aydınlar sayesinde bilinçlenerek uyanacağı görüşündedir. Bu anlamda yazarlar söyleyemediklerini göstermek zorunda hissettikleri zulüm ve yanlışlıkları eserlerinde sembolik anlamlarla ifade etmektedirler. Gabit Müsirepov'da "*Yassı Burun*" hikâyesinde uçsuz bucaksız bozkırların Kazak kültürü açısından yüklendiği misyonu, "*Şaşırak*" kelimesi ile özlenen eski evleri, "*Kolhozlar*" ile de bozulan ticari mekânları sembolik anlamlar yükleyerek anlatmıştır. Sonuç olarak mekânlar yazar için eserde bilinçli olarak seçilmiş ve yönlendirici unsur olarak kullanılmak istenmiştir. Çalışmamızda ise yazarın mekân seçimini yönlendiren nedenler ele alındıktan sonra eserdeki mekânlar; simgesel, çevresel, geniş ve destekleyen mekân alt başlıklarıyla sınıflandırılmıştır.

Çevresel Mekân Bağlamında "Bozkırlar"

Çevresel mekânlar genellikle bir yerin fiziki ve doğal özelliklerini ifade etmek amacıyla kullanılır. Bu mekânlar özellikle insan yaşamını beslemesi, ekonomik işlevlerin ve kültürler arası etkileşimin şekillendirilmesi açısından önemlidir. Çevresel mekânların temel bileşenlerinde fiziksel yaşam, iklim ve hava koşulları, ekosistemler, doğal kaynaklar vb. kavramlar görülür. Bu bileşenlerin oluşturduğu sistem olarak düşünüldüğünde çevresel mekânların insan ve tabiat etkileşiminde yer alan dinamikleri yansıttığı düşünülebilir. Bu bağlamda yazarın eserde yer verdiği mekânlardan biri olan bozkırlar ise çevresel bir mekân olarak yorumlanmıştır. Gabit Müsirepov hikâyesinin başında "*Erkek deve sarı atanın ayakları kibirli kibirli yürümesinin sebebi, asırlar boyunca Kazak halkının tarihini sırtına alıp günümüze kadar ulaştırdığını düşünmesiydi.*" (Söylemez ve Azap, 2016: 215) ifadelerini kullanmıştır. Burada yazar bir taraftan tarihsel bilinci oluştururken diğer taraftan da okuyucuda eserin yazıldığı coğrafya hakkında bir fikir oluşturmaya amaçlar. Bilindiği üzere Kazak halkının tarihinin geçtiği coğrafya Kazak Bozkırları'dır. Bozkırlar yaşanmışlıkları, şanlı Kazak halkının zaferlerini, Stalin'in kanlı zulümlerini yansıtan çevresel bir mekândır. Kazak halkının tarihsel süreçte bozkır göçebeleri olarak anılmaları da yazarın bu mekânı seçmesinde etkilidir. Ayrıca yazarın değişen/dönüşen mekânlardan olan Bozkırların Kazak halkının geçmişinden ayrı bir yere konulamayacağını hikâyesinin girişinde vermesi mekânlar arası geçişi de belirli bir sıralamayla yaptığını gösterir. Bu sıralamada genelden özele bir tutum sergilenmiştir.

Hikâyede bir de "Boz İngen Küyü" adlı deve çöktüren melodiden bahsedilir. "*Boz İngen Küyü*" ise "*Bozkır İneğinin Sesi*" anlamına gelmektedir. Eserdeki verilen anlamı ise "*Önünde bozkır, arkasında düşman kendi vatanını bırakıp giden halk içindeki dertleri bu "Boz İngen" vasıtasıyla dökmüştür. Sınırsız sevincini ve dipsiz kederini bu küy sayesinde ustalıkla anlatabilmiştir.*" (Söylemez ve Azap, 2016: 216) ifadeleri ile verilmiştir. Ayrıca verilen şiirle ineğin sesinin neleri anlattığından bahsedilmiştir. İneğin bozkırlarda gezmesi Kazak halkının varlığını temsil eder. Aynı zamanda bozkırlardan yerleşik hayata geçirilmek için zorlanan Kazak halkının doğal yerleşkesinden uzaklaştırılarak medeniyetleştirme adı altında mankurtlaştırılmaya çalışıldığına ve köklerinden koparılmasına da işaret eder. Zira Stalin, bozkırlarda dağınık bir halde geniş bir coğrafyaya yayılan Kazak halkının üstünde egemenlik kurmanın oldukça çaba gerektiğini düşünür. Stalin'e ona göre

belirli bir mekân sıklıkla ve yerleri her zaman belli olan bir topluluğa diktalık etmek, baskı kurmak ve kendi istekleri doğrultusunda yön vermek daha kolaydır.

Bozkır Kazak halkı için yaşanan ve ekonomik her türlü faaliyetle geçim sağlanan bir çevredir. Binlerce yıllık geçmişten gelen bir yaşam tarzının bir anda rejim ile birlikte değişmesiyle beliren sancılar vardır. Bu sancılar Rusların kolektifleştirme bilinci ile birlikte ele alınmalıdır. Zira bu anlamda var olan yaşam alanları Kazakların ellerinden alınarak Rusların yeni yerleşik hayat modeli olan sovhos ve kolhozlarda yeniden yapılandırılacaktır. Bu yapılanmada şüphesiz değişen sadece mekân isimleri değil; binlerce yıllık adet, gelenek ve göreneklere olan bir halkın asimilasyonu ve Ruslaştırılma serüvenidir. Bütün bu aksaklıkları yansıtmaya arzusu ise yazarın mekânı seçme nedeninin arka planındaki bilinçli bir hareket olarak okunabilir. Bu tespitten hareketle Türk Dünyası eserlerinde geçen bozkırların bu eserde de çevresel mekân olarak yer aldığını ve mekânların anlatmak istedikleri, taşıdıkları değerler ve halkın belleğinde uyandırdıkları ile yaşayan bir unsur olduklarını söylemek mümkündür.

Sembolik Mekân Bağlamında “Şaňırak”

Mekânın sembolik bir değeri de olabilir. Hatta mekânın bir özne kadar yönlendirici, yol gösterici olduğu romanlar da vardır (Narlı, 2002: 99). Sembolik mekânları değerlendirirken göz önünde bulundurulması gereken birtakım özellikler vardır. Zira mekânların bir sözcüğün, kelimenin ya da hislerin taşıyıcı olup olmadığını değerlendirmek için metinde yer alan kavramlar, tekrarlanan sözcükler, vurgulanmak istenen düşünce, yazarın arka planında biriktirdikleri, metinlerarasılık ve yansıtmaya kuramının metindeki izdüşümleri gibi birçok faktörü göz önünde bulundurmak gerekir. Bu geniş okyanusta aranan incinin kabuğunu kırmak için ise ilk olarak yazarın dilini çözümlemek gerekmektedir. Müsirepov’un hayatına baktığımızda birçok hikâyede mekânları anlatırken bazen bir türküden bazen de kelimelerin dünyasından esinlendiğini söyleyebiliriz. “O, eserlerinde farklı benzetmeler ve yeni kelimeler kullanmasıyla, kelimelere farklı duygular yüklemesiyle, arkaik sayılabilecek kelimeleri eserlerinde kullanıp tekrar hayata döndürmesiyle ve ustaca tasvirleriyle özel kabul edilir” (Söylemez vd.,2016: 159). Öyleki bu esinlenmenin yansımalarını sembolik olarak yansıtmak

Eserin başında yer alan “*Erkek deve sarı atanın ayaklarını kibirli kibirli basarak yürümesinin sebebi, asırlar boyunca Kazak halkının tarihini sırtına alıp günümüze kadar ulaştırdığını düşünmesiydi. Tarihi emeği için kendisine “Şaňırak atan” adı verildiğine inanıyor. Sanki “Şaňırak” kelimesinin “ev” anlamına geldiğini biliyor. Ben de tarihi hayvanım, ıssız bozkırda ağır ağır yürüsem de Kazak tarihini sırtımdan düşürmeden bugünlere getirdim. Kazak adını yüksek tuttum*” (Söylemez ve Azap, 2016: 215) ifadeleri yazar tarafından Kazak halkının geçmişinin çok eski zamanlara dayamakta olduğunu göstermek adına bilinçli olarak kullanılmıştır.

Burada tespit ettiğimiz sembolik mekân ise “Şaňırak” yani “ev”dir. “Şaňırak” kelimesinin tarihsel gelişimine baktığımızda Kazak Edebiyatı’nda oldukça önemli bir yer edindiğini söylemek gerekir. Ev insanın varlığını devam ettirdiği toplumsal ve kişisel mahremiyetin sağlandığı mekânlardan biridir. Başlangıcın, sürekliliğin ve devamlılığın sağlandığı toplum temel yapı taşlarından olan ailelerin yaşadığı alandır. Yazarın ev kavramına bu hikâyede yer vermesi olası bir durumdur. Zira bozkırlar Kazak halklarının yaşadıkları çevresel mekân bağlamında ele alındığında bu mekândan daha küçürek olarak tanımlayabileceğimiz evler ise yazarın simgesel mekânları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple kelimenin gelişiminde “*Bu anlamda Kazakların gelenekten gelen kültürel miraslarından biri olarak “kiyiz üy” (keçeli ev/çadır) karşımıza çıkar.*”¹Eski Çin kaynaklarında ise Tanrı Dağları, Yedisu Bozkırları ve Altay Dağları’nda yaşayan Türk topluluklarının

¹ Konu hakkında detaylı bilgi edinmek için L.M. Gumilev “*Drevine Türkî*” (Eski Türkler) eserine bakınız.

keçe yurt kullandıkları görülür. Değişen şartlarla birlikte yapılış ve kullanım şekillerine göre “Kos, Kürke, Abilayşa, Turluk Üy, Aküy, Karaüy, Otağ ve Kazak Çadırı”² gibi isimler almıştır. Fakat isimler değişse de değişmeyen nokta “Şaıırak”ın varlığı ve karşılığının herkesi bir arada tutan bir evi temsil etmesidir.

Bu çadırlara sahip olmak, korumak ve yaşatmak Kazak halkı için çok önemli bir noktadır. Çünkü Kazakların “kiyiz üy” leri, Kırgızların “boz üy” leri, Türklerin “keçe çadır”ları gibi örneklerle baktığımızda bu mekânların ortaya çıktığı coğrafyanın ve milletin özelliklerini yansıttığı görülür. Medenileştirme adı altında rejimle birlikte yerle bir edilmek istenilen bu evler yazarın coğrafyasında millet olma bilincinin canlı tutulmasını sağlayacak bir mekân olarak karşımıza çıkmaktadır.

Diğer bir açıdan ise ev varlığıyla insanı iç ve dış tehditlere karşı koruyan özel bir yaşam alanıdır. Hikâyenin yazıldığı dönemde varlığına nadir rastladığımız mekân bu yönüyle yarı kumruca yarı gerçektir. Hardy’nin “Yuvaya Dönüş” romanında da mekânın bu işlevde kullanıldığı görülmüştür (Vurmay, 2010: 207-220). Gaston Bachelard “bir dünya köşesine her gün nasıl kök saldığımızı gözler önüne sermek gerekir. Çünkü evimiz bizim dünya köşemizdir. Bizim –sık sık yinelendiği gibi- ilk evrenimizdir.” (Bachelard, 1996: 42). Ev insanların kendini bulduğu, tanıdığı, bu dünyaya köklerini saldı, aidiyetlerini anlamlandırdıkları ve ispat ettikleri mekândır.

Bu bağlamda eserde göçebe olarak geçen bu evler deve üzerinden verilir. Mekân-kimlik etkileşiminin göstergelerinden olan deve burada taşıyıcı konumdadır. Göçebe hayatın izlerini yansıtmak için aracıdır. Zira devede göçebe yaşamı temsil eden bir değer olarak kullanılmış ve eski Kazak evlerinden olan “şaıırak” ile örtüştürülmüştür. Mekân, Kazakların tarihini, kültürel mirasını günümüze ulaştıran bir aracıdır. Ayrıca yaşanmışlıkların, zulümlerin, savaşların ve ölümlerin yaşandığı bu yerler geçmişin önemli tanıklarındandır.

Geniş Mekân Bağlamında “Kolhozlar”

Geniş mekânların genellikle yüzölçümü büyük ve geniş bir alana yayılan yerler olduğunu söyleyebiliriz. Edebi metinlerde ise bu tür mekânların çeşitli işlevleri olabilir. Anlatımı desteklemek ya da eserde yazar tarafından oluşturulan atmosferi yansıtmak amacıyla kullanılabilirler. J.R.R. Tolkien’in *Yüzüklerin Efendisi* Serisinde “Orta Dünya”, C.S. Lewis’in *Narnia Günlükleri* Serisinde “Narnia” okurda duygusal derinlik oluşturma amacıyla kurgulanmıştır. Bu bağlamda değerlendirdiğimizde Kolhozlar da Türk Dünyası Edebiyatı metinlerinde sıklıkla karşılaşılan geniş mekânlardandır. Örneğin; Kırım Edebiyatı yazarlarından Cengiz Dağcı “Onlar Da İnsandı, Anneme Mektuplar, O Topraklar Bizimdi” eserlerinde Kolhozlara yer verir. Kırgız Edebiyatı yazarlarından Cengiz Aytmatov’un da kolhozlarda çalıştığı bilinir. Kolhozlar ve işleyiş sistemine ise birçok eserinde yer vermiştir. Kazak hikâyecilerinden Sultanali Balbagayev “Kuma Kadından Doğan Büyük Lider” hikâyesinde kolhozların son dönemdeki dönüşümü olan sovhozları ele alır. Bu mekânın birçok örneğine rastlayacağımız metinler ve yazarlar da mevcuttur.

“İşçilerin kolektif olarak çalışması sosyalizmin önemli şartlarının biridir. Bu nedenle Bolşeviklerin iktidara gelmesiyle köylerde ilk kolektif çiftçilikler kurulmaya başladı. İlk olarak sovhozlar ortaya çıktı. Fakat sovhozların sayısı azdı. Onun sebebi ise sovhozlar maddi desteği devlet tarafından sağlanmıyordu. Ancak yıkılmış ekonomiye sahip olan Bolşevikler, tüm bölgelerde sovhoz çiftlik kurmasına gücü yetmemekteydi. Bu sebeple yerel aktiviteleri tarafından kolektif çiftlik türleri kurulmuştur.” (Telmanov, 2022: 94)

Kolhoz’un metindeki işlevinden önce kelimenin anlamına ve tarihsel gelişimine bakmak gerekir. Kolhoz Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde “Rusya’da köylülerin ortak olarak çalıştıkları tarım işletmesi” ya da “Eski Sovyetler Birliği’nde devlete ait topraklarda üretim yapan, ücretin emeğin

² Ayrıca bakınız. JÜSİPBAY, Nurgali, “Kazak Çadırı”, Yüce Ere Dergisi”, No.9, 2018.

niteliğine ve çalışma süresine göre verildiği, belki sayıda köylü ailemin oluşturduğu devletin veya devlet ile çiftçilerin ortak mülkiyetindeki tarım işletmesi” tanımlarıyla geçer. Tanımdan yola çıktığımızda kolhozun Sovyet Birliği tarafından bilinçli olarak oluşturulduğunu ve kendine has bir sistem etrafında işlediğini görmekteyiz. Fakat bu sistem Türk Dünyası halkları için bir dayatma olmuştur. Ayrıca Ruslaştırma kimliği faaliyetleri bu sistemle paralel olarak yürütülmüştür. Tüm bunların sonucunda SSCB dağılsa bile düzelemeyen ve Rusya’ya bağımlı hale gelen ekonomik bir sistem oluşmuş ve milli kimliklerini bu kurumlarda kaybeden mankurtlaşan, ötekileşen nesiller ortaya çıkmıştır. Kolhoz kelimesinin tarihsel işlevlerine baktığımızda Eski Sovyet Birliği’ne değinmek gerekir. Eski Sovyetler Birliği siyasal, sosyal, ekonomik, idari, mimari vs. her alanda kendine benzeyen bir toplum meydana getirme arzusu içinde olmuştur. Bütün bu ideallerini gerçekleştiren işgal ettiği Türk topraklarını yakıp yıkmış ve kendi varlığını inşa etmiştir. Kalıcılığı sağlamak ve bağımlı hale getirmek içinde birçok işlevi olan mekânlar oluşturulmuştur.

Müsirepov’un da “*Yassı Burun*” hikâyesinde kolhoza genişçe yer verdiğini görürüz. Kolhoz olayların geçtiği mekân olarak hikâyenin düğüm bölümünde “*Sarı atan domuzlarla beraber “caña yol (yeni yol) kolhozuna girdi.”*” (Söylemez ve Azap, 2016: 218) İfadeleriyle karşımıza çıkar. Metinde olayların geçtiği yer olarak adı geçer. Üyelerine ve işleyişine dair bilgiler sıkça verilir. Yazarın kolhozları bilinçli bir şekilde kullanma nedeni olarak dönemin Rus liderinin baskısı ve Kazak halkının sessiz kabullenişine eleştirel bir bakış açısı getirmiş olması düşünülebilir. Öyleki aslında yapılan kolhozlaştırma sırasında yapılan ya da yapılmak istenen mülksüzleştirilmedir.

Kollektifleştirme, Sovyet yönetimin, köylü çiftliklerini kooperatif çiftliklerle (Kolhoz ve Sovhoz) birleştirme politikasıdır. Kolhozlaştırmanın amaçlarını, "tarımsal üretimin verimliliğini artırmak için küçük ve verimsiz bireysel çiftliklerin büyük kamu çiftliklerine dönüştürülmesi" olarak ifade edilmektedir (Yarkın, 1994: 111-113).

Kazak halkı ilk başlarda kendilerince doğru buldukları bu plana sahip çıkmışlardır. Kolhozların her yerde açılması ve kurulması için gönüllü olmuşlardır. Fakat geç fark edilen bu yanlış geri dönüşü imkânsız ölümleri, katliamları, ötekileşen nesilleri, bozulan ekonomik düzeni bırakmıştır.

“Sovyet ideolojisinin kırsal güçlendirilmesi ve eski düzen ile mücadele edilmesi gerekmektedir. Bu mücadeleyi de idealist gençler götürecektir. Edebi eserlerde kolhozlar kurulurken sosyalist inancı benimsemiş gençlerin verdiği mücadele, ferdi çabaya dayanmaktadır. Gençlik geleceğin kurucusu olacaktır; bu sebeple gençliğe önemli sorumluluklar düşmektedir.” (Naskali Gürsoy, 2015: 57-58).

Çalışmamızda geniş mekânlar başlığına konu olan “kolhozlar” bu kolektif şuuru oluşturma ve Sovyet sistemini ülkeye yerleştirme noktasında önemlidir. Mekânın Sovyet Dönemi Türk Edebiyatı eserlerinde sıkça geçmesi bu yerleşmenin yansımalarını göstermesinde büyük bir yere sahiptir. Örneğin; Azeri yazar Cefer Cabbarlı “*Almaz*” romanında, Kazak şair Sabit Mukanov “*Kolhozda Avıl Isınday*” şiirinde ve Gabit Müsirepov “*Yassı Burun*” ve “*Talpak Tanar*” hikâyelerinde Sovyet rejiminin yansıma alanı olarak görülen kolhozlardaki hayatı tasvir ederler.

Yazarın kolhozu eserde nasıl işlediğini incelediğimizde Kazak köyünde rejim dolayısıyla kurulan bir mekân olarak yer verildiği tespit edilmiştir. Mekânın işleyişi hakkında yazardan edindiğimiz bilgilere baktığımızda köyde yaşayan kişilerden seçilmiş bir başkan ve üyelerinden oluştuğu görülmektedir. Bu başkan Saden’dir. Özellikle seçilmiş, rejimin istediği doğrultuda ilerleyen ve topluluğu kontrol altına alabilen biri olarak anlatılır. Bahsettiğimiz özellikler metinde geçen “*O azarlamazdı, bağırıp çağırmazdı, fakat dediğini yaptırdı. Başkan olduktan sonra da kolhoz üyeleri ona mecbur itaat etmek zorunda kaldılar.*” (Söylemez ve Azap, 2016: 220) ve domuzları kolhoza yerleştirmek için aceleyle arkadaşlarını ikna ederken kullandığı “*Haydi arkadaşlar kaldırın! Dedi. Saden yüksek bir sesle. Bu onun söylediklerini yaptırmak için kullandığı sesi idi. Bu ne sinir, ne de*

emir; bu onun işi yaptırırken çıkardığı sesti.” (Söylemez ve Azap, 2016: 223) İfadelerinde görülür. Yani kolhoz başkanı rejimin ötekileştirdiği ve toplumu etkisi altına alabilen kişi olmalıdır. Kolhozlar kolektif şuuru sağlamak amacıyla kurulan mekânlardır.

SSCB Anayasası’nda “7. maddeye göre, “canlı ve cansız mallar ile kolхозlarda ve kooperatif teşkilatındaki içtimai işletmeler; kolхозlar ve kooperatif teşkilatları tarafından istihsal edilen mahsüller; keza bunların müşterek binaları, kolхозların ve kooperatif teşkilatlarının müşterek ve sosyalist mülkiyetlerini teşkil eder.” 8. madde de ise bu mülkiyet biçiminin genel karakteri şöyle ifade edilir: “Kolхозların elindeki topraklar, bila müddet, yani ebedi olarak onlara temlik edilir.” Güriz (1969: 298-299), bu maddeyi, mülkiyet hakkı devlete ait olmakla birlikte, devletin yararlanma hakkından, parasız ve süresiz vazgeçmiş olduğu şeklinde yorumlamaktadır.” (Turan, 2011: 307-332).

Kolektifleştirme çabalarının altında ise mekânda yaşanan dönüşümün Kazak kültürünün yeniden yapılandırılmasını yansıtmaya çabası olarak okuyabiliriz. Yazarın kolhoz üyelerinin anlattığı kısımları ele aldığımızda domuzlara karşı ön yargıları olan, koyun gibi her söyleneni yapan, sorgulamayan kişilerden oluştuğu görülür. Bu doğrultuda mekân üzerinden verilen mesajlara bakmak gerekir. Çünkü yazar için mekân bir araçtır. Tespitlerimizin eserdeki yansımalarına baktığımızda Kolhozlar üzerinden şu konular verilir: “Arabacı arabadan indi, kolhoz üyelerini çağırdı, onlar ise yabancılayıp fazla yaklaşmadılar. Arabaya yaklaşıp şaşkın bakışlarıyla domuzları seyrediyorlardı.” Ve “‘Yeni yol’ kolhozu üyeleri bunun gibi sorularla Saden ile dalga geçiyorlardı ve domuzları indirmeyi düşünmüyorlardı bile...” (Söylemez ve Azap, 2016: 218) İfadeleriyle yazar Kolhoz üyeleri üzerinden Kazak halkı eleştirilmiştir. Çünkü bu suskunluk, kabulleniş ve tepkisizlik domuzları nasıl köye yerleştirerek devenin önemini kaybetmesini sağladıysa Kazaklarda Ruslar karşısında aynı konuma düşmüşlerdir. “Böylece 1933 yılının 2 Mayıs’ında “Yeni yol” kolhozuna bir çift domuz getirilmiş oldu.” (Söylemez ve Azap, 2016: 223) ifadelerinde yazar halkın bu tepkisizliği sonucunda Rus baskısının ve varlığının kabul edildiğini Kolhoz’a giren domuzlar üzerinden vermiştir.

“Atan hakkında pek çok sayıda güzel şiir söylenmiştir. Domuz hakkında şiir henüz söylenmedi. Çünkü o, deve, sığır, koyun ve attan sonra beşinci hayvan olarak daha oturmadı. Fakat yine de bu hayvan hakkındaki ilk şiiri “Yeni yol” kolhozu üyeleri çıkardı.” (Söylemez ve Azap, 2016: 225) ifadelerinde Kolhoz’dan önce haram olarak bilinen domuzların ilk kez kabul gördüğü yazılan şiirle belirtilmiştir. Bu olay kolhozun halk üzerindeki etkisini göstermek açısından bir örnektir. “Ertesi sene “Yeni yol” kolhozunun domuz sayısı otuzdan fazla oldu.” (Söylemez ve Azap, 2016: 226) İfadesinden çıkan sonuç ise Kazak Halkı’nın suskunluğu ve rejimin isteği ile Saden sayesinde kabul ettirilen domuzların kolхозlarda çoğaltıldıklarıdır. Burada da yazar kolhozlarla birlikte Rusları kabul ederek Mankurtlaşan Kazakların giderek arttığı anlatılır.

Ayrıca yazar “Bu tereddüdü Saden iyi biliyor, çünkü kendisi bunu yaşadı. Sovhozdan verilen hayvanlarla birlikte iki domuzu da almaya söz verdiğinden beri iki ay geçse de bunları götürmeyi hep erteletmişti, doğrusu hiç götürmek istemiyordu.” (Söylemez ve Azap, 2016: 219) Der. Çünkü domuz dinimizce haramdır. Rejim Saden’den bu mekânda üretim yapılmasını ister. Saden ise kara kara domuzları halka kabul ettirmenin güç olacağını düşünürken “Bunların hepsi imamların, dinin işi. Buna sadece cahiller inanır. Gerektiğinde Sovyet hükümeti domuz yetiştiren sovhozlar kurmakta. Bizim yeni dinimiz Sovyet hükümetidir. O ne derse o olacak! Biz sadece onun dediklerine inanmalıyız!” (Söylemez ve Azap, 2016: 219) Diye kendince bir yol bulur ve fikrini değiştirir. “Saden bundan başka domuzun haram olmadığını kanıtlayan bir delil bulamadı. Aramak da istemedi. Çünkü bunlar onun için yeterliydi. Bunu kendi sözlerimle ifade edersem kolhozumu inandırırım, bundan başkası beni ilgilendirmiyor, dedi ve elini sallayarak domuzları kolhoza getirdi.” (Söylemez ve Azap, 2016: 220) İfadeleriyle ise Rusların elinde şekillenen Kolhozlar üzerinden halkın dini, sosyal, kültürel, siyasi vs. her alanda sahip oldukları değerler yok edilmek istenir.

Hikâyede kolhoz artık Rusların varlığını ve hâkimiyetlerini simgelerken, üyeleri her şeye susan ve kabullenen Kazak halkını temsil etmektedir. Bu bağlamda yazarın bu anlatımlarını bozkırlarda göçebelikten yerleşik hayata geçirme, bir halkın özünü ilk olarak mekânlar üzerinden kaybettirme ve değiştirme çabası olarak yorumlayabiliriz. Ayrıca mekânlar, kolhozlaştırma süreci ve uygulamalarının Sosyalist proje adı altında dayatılmasında kullanılmış ve mekândan başlayan değişimin insana evrilmesiyle paralel ilerleyen bir gösterge olarak karşımıza çıkmıştır.

Anlatımı Destekleyen Mekânlar

Müsirepov'un eserinde tespit ettiğimiz ana mekânlar haricinde, anlatımı daha gerçekçi bir zemine oturtan ve destekleyen başka mekânlarda tespit edilmiştir. Yazar, devenin taşıdığı Kazak kültürünün izlerini "Karataş dağı, Karagandı ve Karsakpay maden yatakları ile Türk-sib demiryolu" üzerinden destekleyerek zenginleştirir.

"Karataş Dağı Kazak tarihinde Önemli bir yere sahiptir. 18.yüzyıl Kazak hanlarının çok büyük yanlışlar yaptığı, bağımsızlıklarını yitirme noktasına geldikleri bir dönemdir. Hanların didişip parçalandıkları bu dönemi fırsat bilen Kalmuklar, 1723 yılında aniden saldırıya geçerler. Hazırlıksız yakalanan Kazaklar, Kalmuklar karşısında tutunamazlar. Büyük gruplar halinde kuzey Kazak bozkırlarına çekilirler. Sağ kalanların çoğu da Karataş dağı üzerinden diğer ülkelere göç etmiştir." (Kafkasyalı, 2012: 167-192).

Metinde deve "Karataş göçünü ben taşımadım mı?" (Söylemez ve Azap, 2016: 217) Der. Deve göçebe bir hayvandır. O zamanlarda yaygın kullanılan binek hayvanıdır. Dağdan geçebilecek yapıya sahiptir. Bu yüzden hikâyede yazar halkın bu stratejik konuma sahip olan Karataş dağından göç ettiğini anlatırken deveyi kullanmıştır.

Anlatımı destekleyen mekânlardan biri de devenin "Karagandı'nın kömürünü, Karsakpay madenini taşımadım mı?" (Söylemez ve Azap, 2016: 217) İfadeleri ile karşımıza çıkar. Bu madenler dünya rezervlerinde ciddi paya sahip olan göz önündeki bölgelerdir. Yazar bu hikâyede deve üzerinden bu mekânları bilinçli kullanmıştır. Çünkü madenler, stratejik konumları yüzünden Rusya gibi büyük ülkelerin dikkatini çekmiş ve yeni sömürü alanı olarak iştah kabartmışlardır. Sömürülen bu bölgelerde halk çok ağır koşullarda çalıştırılmak istenmiştir.

Eserde yer alan diğer bir destekleyici mekânda Türk-sib demiryolu hattıdır. Hikâyede "Türksib'in kurulmasına yardım etmedim mi?" (Söylemez ve Azap, 2016: 217) ifadeleriyle geçer. "Türk-sib: Orta Asya'yı Sibiry'a bağlayan demiryolu hattının addır, Kazakistan ve Rusya Federasyonu'nun topraklarından geçen yolun uzunluğu 3500 km'dir.1917-1930 yılları arasında kurulmuştur." (ŞAGUNİ, 2016: 81). Demiryolu Rusların siyaset anlayışına uygun olarak yeni bir sömürü alanının alt yapısının oluşturulduğu bir mekândır. Bu bölgede Kazak nüfusu Rusların himayesinde olan ve onların görüşlerine sahip insanları yerleştirmeleriyle artış gösterir. Daha sonra bu bölgelerin adı değiştirilir ve baskı yer adlarında dahi kendini hissettirir. Yazarın eserde bu bölgeden hareketle deve üzerinden yine Kazakları anlatıldığı görülür. Çünkü Kazaklar bu yolun yapımında ve işleyişi sırasında izlenen Ruslaştırma politikasında ciddi zararlar görmüşlerdir.³

Sonuç

Kazaklar Hanlıklar Döneminden itibaren parçalanmaya başlamıştır. Bozulan birliği fırsat bilen Sovyet Rusyası ise Kazak halkına vaat ettiği yeni rejim ile birlikte halkın üzerinde sömürü politikası uygulamıştır. Bu baskı sesini duyurmak ve halkı bilinçlendirmek isteyen aydınların edebi eserlere yönelmesine sebep olmuştur. Çalışmada ele aldığımız Gabit Müsirepov da Kazak edebiyatının kurucularındandır. Yazarın "Yassı Burun" hikâyesini incelediğimizde dönemin baskı ve otoritesini

³ Ayrıca bkznz. 1929 yılında, Rus yönetmen Viktor Turin, "Türksib" adlı belgeseli çekmiştir. Bu konu ile ilgili daha detaylı bilgi sahibi olmak ve bir Rus yönetmenin gözünden bu demiryolunu ve Kazakları görmek için incelenebilir.

mekânlar üzerinden anlattığı görülmüştür. Metinde tespit edilen mekânlardan sembolik anlam ifade eden “Şañırak”, göçebe halkları temsil eden “Kazak bozkırları”, rejimin mankurtlaştırma merkezi olarak kurulan “kolhozlar” ve “Türk-sib demiryolu, Karatav dağı, Karagandı ve Karsakpay madenlerinin” tarih boyunca Kazaklara yapılan zulümleri anlatması da bu tezimizi doğrular niteliktedir. Ayrıca mekânların taşıyıcı unsuru olarak deve ve domuz görülmüştür. Deve Kazak halkına, domuz ise Ruslara karşılık kullanılmıştır.

Müsirepov’un eserde kullandığı mekânları seçerken bilinçli bir tutum sergilediği görülmüştür. Yazarın kullandıkları mekânları eserin yönlendirici unsuru olarak kullanmıştır. Bu sebeple genelden özele bir sıralama ile hikâyedeki mekânları sıralamıştır. Mekân-kimlik ilişkisi bakımından baktığımızda ise fiziksel ve sosyal ortam olarak kullanılan kolhozlar ve sovhozların insanlara sunduğu imkânları ele alınmıştır. Bu mekânlarda Kazak halkına vaat edilen asıl şey ise mülksüzleştirme ve köklerinden uzaklaştırmadır. Bu konuda neredeyse benzer bir tutuma sahip olduğumuzu yazarın ele aldığı karakterlerin kolhozlar içindeki ve dışındaki davranış ve tutumlarında gösterebiliriz. Eserdeki bozkırları ise Müsirepov’un toplumsal yapı ve kimlik inşası anlamında kullanıldığını okuyabiliriz. Zira deveden domuza geçiş sürecinde devenin yaptığı hatalar ya da yozlaşma belirtileri olarak okunabilen davranışların yaşandığı mekânlar arasındaki geçiş planlıdır. Geniş mekândan dara uzanan süreçte deveden domuza geçen mankurtlaşma sürecinin paralel bir akış içerisinde ilerlediği görülmüştür. “Şañırak” olarak da geçen eski Kazak çadırları ise kimliklerin mekânda ifade edildiği yerler olarak karşımıza çıkartılmıştır. Zira bu mekânın bir hafızası vardır. Mekân, eserde tam olarak köklerinden uzaklaşma sürecinin başladığı zamanlarda verilmiştir. Burada yazarın amacının kurgudan hareketle Kazak halkına bir mesaj vermek istemesi ve halkın mazisine dair hatırlatmalarla insanların olaylar karşısındaki asimilasyonuna sessiz kalmak yerine bu süreci yavaşlatmak ve halkın nereden geldiğini hatırlatmak istemesi birlikte değerlendirilebilir. Ayrıca yazarın mekân seçiminde kullandığı arkaik kelimeler okuru yönlendiren ve kendi kültürüne sahip çıkan bir yazarın çabası olarak okunabilir. Zira yazar Rus dili bilen ve Rus okullarında eğitim alan biridir. Elbette buna rağmen Müsirepov’un yazdıklarını ele aldığımızda halkının geçmişini unutmayan, milli bir bilinci olan, geçmiş ve geleneklere bağlı biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kimlik inşasında mekânın hafızasından faydalanan destekleyici mekânlarda da amacın farklı olduğu görülmez. “Karatav dağı, Karagandı ve Karsakpay maden yatakları ile Türk-sib demiryolu” Kazak halkının tarihini ve kolektif hafıza temsili amacıyla işlenmiştir. Mekânların eserde geçmişten geleceğe, yanlışlardan doğrulara yönlendiren mazisi vardır. Bu destekleyici mekânların kullanılması toplumsal bağları anlamlandırmada kritik rol oynamaktadır.

Sonuç olarak *Yassı Burun* hikâyesinde yer alan mekânların kullanım amaçların metnin kurgusal arka planını oluşturma çabası değil anlatımın merkezindeki taşıyıcı ve yönlendirici unsur olarak kullanıldığı görülmüştür. Müsirepov bu tutumuyla eserdeki dinamizmi ve yarattığı atmosferi, mekânın kimlik inşası sürecindeki belirleyici süreçleri, tematik derinlik verilen mekânların hafızasının oynadığı rolleri mekânlar aracılığıyla ortaya koymaya çalışmıştır. Yazar bu sayede geçmişe tanıklık eden mekânların diliyle yaşananlar arasında bir bağ kurmuş ve okura zengin bir deneyim yaşatmıştır. Bu süreçte ise Müsirepov’un öğretici bir tutumdan ziyade okurda estetik zevk bırakan ve bir solukta okunacak merakı uyandıran bir tavırda olduğu görülmüştür. Sembolik mekânlarda da yazarın bir çadır ve bozkır ezgisinden bahsetmesi de okuyucuya çok katmanlı bir deneyim imkânı sunmuştur. Bu mekânların bireylerin içsel dünyalarına ve eserdeki dramatik yapıya katkıları da bu tespitimizi doğrular niteliktedir. Bu bağlamda çalışmamızda kullanılan mekânların gerek adları gerekse taşıdıkları anlamlar ve simgesel temsilleri ile bir toplumdaki aidiyet ve mülksüzleştirme ikileminin bir yansıması olarak kullanılan önemli bir aracı olduğu, mekânların hafızasının insanların geçmişleri ile paralel olarak ilerletildiği ve destekleyici mekânlarla kolektif şuurun tekrar oluşturulmasında oynadıkları roller tespit edilmiştir.

Kaynaklar

- Aslan Cobutoğlu, Serap (2014). *Ahmet Midhat Efendi'nin romanlarında edebiyat coğrafyası: Karadeniz ve Çevresi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Bachelard, Gaston (1996). *Mekânın Poetikası*. Çev. Aykut Derman, İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Coşkun, Sezai (2010). "Sezai Karakoç'un şiirleri Üzerinde Edebiyat-Medeniyet-Coğrafya İlişkisi Bağlamında Bir İnceleme". *Turkish Studies*, Volume 5/1 s. 843-885.
- Demir, Ekrem (2011). "20. Yüzyıl Kazak Edebiyatı Yazarlarından Gabit Müsirepov'un Edebi Kişiliği". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, S.42 Aralık 2011, s. 61-82.
- Jüsipbay, Nurgali (2018). "Kazak Çadırı". *Yüce Erek Dergisi*, S.9.
- Kefeli, Emel (2009). "Coğrafya Merkezli Okuma". *Turkish Studies*, Volume 4/1-I, (Winter 2009).
- Kolcu, Ali İhsan (2012). *Çağdaş Türk Dünyası Edebiyatı*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.
- Leninizm, Tarım ve Köylü Sorunu*. (1994). Çev. İsmail Yarkın. İstanbul: Inter yay.
- Narlı, Mehmet (2002). "Romanda Zaman ve Mekân Kavramı". *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (Journal of Social Sciences), Cilt 5, S. 7, Mayıs 2002, s. 91-106.
- Naskali, Emine Gürsoy (2015). "Sovyet Türk Edebiyatı". *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S.1. s.54-56.
- Özçağlar, Ali (2011). "Edebiyat Coğrafya İlişkisi". II. Uluslararası Edebiyat ve Bilim –I Sempozyumu Bildirileri, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları*, No: 407, Ankara 2011.
- S. Maqbul, Ahmad (1993). "Coğrafya". *DİA*, S.8, İstanbul 1993, s. 50-62.
- Söylemez, Orhan ve Samet Azap (2016). *Türk Dünyası Edebiyatları Hikâye Çözümlemeleri*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Şaguni, Alihan Töre (2016). *Türkistan Kaygısı*. Çev. Oğuz Doğan, İstanbul: Orient- Institut İstanbul.
- Telmanov, Almas (2022). *Sosyalist bir proje olarak kolhozlaştırmanın kazak toplum hayatına etkileri (1928-1933)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=202500 (22.06.2024).
- Vurmay, M. Ayça (2010). "Edebiyat, Coğrafya ve Uzam: Hardy'nin Yuvaya Dönüş Adlı Romanı". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, S.2, s. 207-220.
- Yaman, Ertuğrul (2016). *Başlangıçtan Günümüze Türk Dünyası Edebiyatı Seçmeler*. İstanbul: Grafiker Yayınları.